

تحلیلی بر ابعاد اجتماعی و روان‌شناختی فضاهای سبز در شهرها (با رویکرد مدیریت شهری)*

محمد صالحی فرد**

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

سیددانا علی‌زاده***

دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

چکیده

قرار گرفتن در فضای مدرن و افزایش جمعیت و رشد شهرنشینی، شهرها را به کانون تجمع‌های زیستی و فعالیت‌های مختلف و متنوع تبدیل کرده و آن‌ها را با کمبود فضاهای سبز عمومی روبرو نموده است. این در حالی است که با گذر از فضای مدرنیته و قرار گرفتن در جهان پست‌مدرن و به‌وجود آمدن حس نوستالژیک در این فضا، نیاز شهروندان را برای گذران اوقات فراغت افزایش داده و بازگشت به فضاهای سبز در شهرهای مدرن را باعث شده است که این خود آثار اجتماعی، روانی و فرهنگی زیادی را بر شهرنشینان واقع در این فضاها بر جای می‌گذارد. در این مقاله که بر اساس روش تحقیقی توصیفی - تحلیلی (با تأکید بر تحلیل ثانویه) تهیه گشته، سعی بر آن شده است که ضمن بیان اهمیت فضای سبز در شهرهای مدرن امروزی و تحلیل آثار اجتماعی، فرهنگی و روانی ناشی از گسترش این فضاها، توصیه‌ها و راهکارهایی در جهت بهبود عملکرد مدیریت شهری در ارتباط با ارتقای آثار اجتماعی، فرهنگی و روانی فضاهای سبز شهری در کلانشهرها ارائه شود.

یافته‌های این مقاله بیانگر آن است که:

- فضاهای سبز در شهرها صرف‌نظر از بازده اکولوژیک، دارای آثار و تبعات مطلوب بسیاری در زمینه‌های اجتماعی و روان‌شناختی هستند؛ اما این فضاها در صورت عملکرد ضعیف مدیریت شهری می‌توانند زمینه‌ساز برخی از کارکردهای نامطلوب باشند
- ارتقای بهره‌وری فضاهای سبز می‌بایست بیش از ارتقای اکولوژیک آنها مورد توجه مدیریت شهری (و به تبع مدیریت پارک‌ها و فضاهای سبز شهرداری‌ها) قرار گیرد.
- فضاهای سبز شهری و مدیریت شهری هر دو بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند، به طوری که می‌توان گفت فضای سبز شهری بدون مدیریت فعال و پایدار شهری عملکرد و کارکرد مطلوبی نخواهد داشت.

واژگان کلیدی:

فضای سبز، آثار جامعه‌شناختی، آثار فرهنگی، آثار روانی، امنیت و مدیریت شهری.

An investigation of social and psychological dimensions of urban green spaces (with an urban management approach) Abstract

Living in modern environment with increasing population and the growth of urbanism, has turned cities into a locus of human collections with various activities and simultaneously made them face the lack of public green spaces in this way moving from modernized environment toward post - modern life and the emergence of nostalgia feelings among people in these areas, has increased the need to expend more luxury time and returning to green spaces in modern cities this transition has many social, psychological and cultural effects on citizens who live there. In this paper, adopting the descriptive-analytic research method, an attempt has been made to present recommendation and solutions to enhance the performance of urban management in connection to promotion of social, cultural, and mental effects of urban green spaces in metropolises while expressing the importance of green space in modern cities and analysis of social, cultural and mental effects caused by the development of such spaces. The findings of this study suggest that:

- Green spaces in cities have highly desirable social and psychological effects and consequences besides ecologic yield. But in case of weak performance of urban management, these spaces can cause some undesirable functions.
- Promoting exploitation of green space should be paid more attention than their ecologic promotion by the urban management (and, consequently, management of parks and green spaces of the municipalities).
- Urban green spaces and urban management affect each other in such a way that it can be said urban green space will not function and perform desirably without active, sustainable urban management.

Keywords: city, green space, social effects, cultural affects psychological effects, safety and urban management.

* این مقاله بر گرفته از طرح مطالعاتی بررسی اثرات اجتماعی - اقتصادی گسترش فضای سبز شهری و ارتباط آن با مدیریت شهری است که بخش مطالعات اجتماعی آن توسط نگارندگان در گروه برنامه‌ریزی شهری جهاد دانشگاهی مشهد و به کارفرمایی سازمان پارکهای شهرداری مشهد در سال ۸۷-۱۳۸۶ تهیه شده است
** نویسنده مسئول مکاتبات، تلفن و نمابر: ۰۵۱۱-۷۶۸۸۶۹۷، Email: m.salehifard@yahoo.com
*** تلفن و نمابر: ۰۵۱۱-۷۶۸۸۶۹۷

مقدمه

افزایش شتاب زندگی مدرن شهری و فرهنگ «بی تفاوتی مدنی» شهرنشینان، منجر به کاهش ارتباط و تعامل اجتماعی شهروندان با یکدیگر و غفلت از اهمیت فضای عمومی بسترساز برای این تعامل‌های اجتماعی شده است. به طوری که امروزه در آبادی‌های شهری، بویژه در مادرشهرها، ارتباط مستقیم با محیط طبیعی، یا بسیار ناچیز است، یا اینکه اصلاً وجود ندارد (Norberg, 1980: 166). از سوی دیگر با استقرار دولت رفاه و به رسمیت شناخته شدن حقوق شهروندی و نوع زندگی امروزی، نیاز افراد جامعه را برای گذران اوقات فراغت افزایش داده و این امر تقاضا برای گسترش فضای سبز و ایجاد پارک‌ها را در شهرها به دنبال دارد (Osiki, 1988: 8). بنابر این اگر شهر، مهد و گهواره انسان امروزی است، هر چه این گهواره شاداب‌تر، سرسبزتر و شکوفاتر باشد، امنیت و آرامش در آن بیشتر و رشد بهنجار و موزون انسانی بیشتر است (میکائیلی و کیازاده، ۱۳۸۶: ۱۱۶). بر این اساس می‌توان گفت فضای سبز شهری، بخشی از فضای باز شهری است که عرصه‌های طبیعی یا اغلب مصنوعی آن زیر پوشش درختان، درختچه‌ها، بوته‌ها، گل‌ها، چمن‌ها و سایر گیاهان است که بر اساس نظارت و مدیریت انسان با در نظر گرفتن ضوابط، قوانین و تخصص‌های مرتبط با آن، برای بهبود شرایط زیستی، زیستگاهی و رفاهی شهروندان و مراکز جمعیتی غیر روستایی، حفظ، نگهداری و یا احداث می‌شوند (نخعی مقدم و سرگزی و ملک، ۱۳۸۶: ۱۹۹). این نظر که فضاهای سبز شهری بر رفتار شهروندان تأثیر می‌گذارند و می‌توانند برای تنظیم رفتار به کار برده شوند امری پذیرفتنی است و اصولاً چنین امکانی وجود دارد که از طریق برنامه‌ریزی و طراحی فضاهای سبز شهری و از راه ترکیب این گونه طرح‌ها با نوع نظام انتظام‌دهنده، مراتب ارتقای اخلاقی و اجتماعی افراد جامعه را فراهم ساخت به طوری که تنها تماس با طبیعت قادر به جبران صدمات وارده به هویت و فراهم آوردن رشد موزون شخصیت باشد (Choay, 1986: 255). از دیگر سو، یکی از معیارهای ارزیابی کیفیت محیط هر شهر، وجود فضاهای سبز عمومی است، فضاهایی که شهروندان در آنها بتوانند با ایمنی و آسایش خاطر با هم به تعامل و گفتگو بپردازند. اهمیت این مسأله تا حدی است که امروزه

توجه به فضاهای سبز شهری و اعمال سیاست‌هایی که مردم شهرها را از مشکلاتی مانند یأس و ناامیدی برهانند و باعث ارتباط با فضاهای سبز و محیط گردد، از مهمترین وظایف نهادهای شهری محسوب می‌شود (Wright, 2000: 34).

بر این اساس می‌توان گفت، همان گونه که فضاهای سبز شهری می‌توانند با برنامه‌ریزی و طرح‌ریزی، محل بروز و نمود فضایل انسانی باشند؛ از جهت دیگر نیز می‌توانند از طریق رهاشدگی و برنامه‌ریزی‌ها و طرح‌ریزی‌های نادرست و ساده‌انگارانه، به مکان بروز انواع جرائم شهری تبدیل شده و آثار اجتماعی، فرهنگی و روانی زیانباری بر شهرنشینان داشته باشند.

از این رو در این مقاله سعی بر آن شده است که آثار مطلوب و نامطلوب فضاهای سبز شهری از سه منظر جامعه‌شناسی، فرهنگی و روانشناختی بر روی شهروندان بررسی شود. (در این زمینه به چند نمونه از مطالعات موردی در ایران و سایر کشورها اشاره می‌شود).

رویکرد جهانی در خصوص ساختار اجتماعی و روان‌شناختی فضاهای سبز شهری

در گذشته تصویری محدود از فضاهای باز و سبز وجود داشت؛ به طوری که این فضاها محدود به باریکه‌ای از آب، فواره، چند بوته گل و باغچه می‌شد (Crisp, 1979: 11). نداشتن چارچوب و رویکردی جامع در این خصوص باعث می‌شد که موضوع فضاهای باز و سبز شهری و تأثیرات آنها بر سازوکار آدمی به ندرت مورد توجه قرار بگیرد (امیریاراحمدی، ۱۳۷۸: ۱۱۶). ولی امروزه در جهان رویکرد به فضای سبز شهری به عنوان یک الگوی فضایی دامنه وسیعی یافته است. فضای سبز شهری در کنار دیگر کارکردهای فضای شهری در کلانشهرهای کشورهای مختلف، پراکنش‌هایی را در این فضاها شکل می‌دهد؛ به طوری که این نوع فضاها در این کشورها در کنار دیگر کارکردها توانسته پویایی اجتماعی، فرهنگی و روانی شهروندان را سبب شود.

امروزه رویکرد به فضای سبز در کلانشهرهای اروپایی، رویکردی تلفیقی از ساختارهای مدرن و به وجود آوردن حس نوستالژیک در این محیط‌هاست. ساخت و طراحی فضای سبز، از فضای کالبدی محض دور شده به طوری که

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Modiriyat Shahrī
شماره ۲۱ - پاییز ۱۳۸۷
No.21 Autumn 2008

امروزه بر این فضا به عنوان مکانی مناسب که می‌تواند آثار اجتماعی، فرهنگی و روان‌شناختی مثبتی داشته باشد تأکید می‌شود (مدنی‌پور، ۱۳۷۹: ۸۸-۴۶).

میزان تأثیر روان‌شناختی و اجتماعی فضاهای سبز شهری بر شهروندان به یکی از مباحث مهم و کاربردی در دیگر کشورها تبدیل شده، به طوری که هر ساله مساحت زیادی از زمین‌های شهری آنها به این کاربری بسیار مهم اختصاص داده می‌شود. مثلاً در کشور شیلی هر ساله ۲۰ هزار هکتار زمین زیر پوشش فضای سبز قرار می‌گیرد؛ زیرا به اهمیت آن و تأثیرات مطلوبی که بر اجتماع و فرهنگ مردم دارد پی برده‌اند (شاهوردیان، ۱۳۸۳: ۱۴). بنابر این امروزه می‌توان فضاهای سبز شهری در کشورهای مختلف را به عنوان یکی از موضوعات اصلی در تکامل و پویایی اجتماعی و روان‌شناختی شهروندان در قرن حاضر بازشناخت.

مدیریت شهری و فضاهای سبز شهری

اصطلاح مدیریت شهری تنوع مفهومی گسترده‌ای دارد، اما در جمع‌بندی کلی تعاریف ارائه شده از مدیریت شهری می‌توان گفت که نظام مدیریت شهری عبارت است از سازمانی گسترده متشکل از نظام عناصر و اجزا رسمی و غیررسمی ذی‌ربط و مؤثر در حیطه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی و کالبدی حیات شهری با هدف اداره، هدایت و کنترل توسعه همه‌جانبه و پایدار شهر (جوادی، ۱۳۸۱: ۴۷). امروزه این نظام با چالش‌های زیادی روبرو است اما با وجود چالش‌های پیش روی مدیریت شهری می‌توان گفت که اکنون شهروندان بیش از پیش خواستار ارتقای کیفیت زندگی در همه ابعاد آن هستند. جامعه فراگیر با اقتصاد پویا، رعایت عدالت اجتماعی، فرهنگی استوار و در عین حال متنوع، توسعه پایدار و محیط شهری امن برای همه از خواسته‌های عمومی شهروندان است. در واقع آنان خواستار نظام مدیریت شهری بازتر، فراگیرتر و کارآمدتری هستند. بنابراین باید با نواندیشی و ایجاد موازنه میان شیوه‌های سنتی و رویکردهای نوین به مقابله با چالش‌ها رفت.

با ورود و گذر از شیوه‌های سنتی، امروزه مدیریت شهری در جهان تحول اساسی یافته است و شهرها برای آن مدیریت می‌شوند که بتوانند رفاه و آسایش ساکنان خود را تأمین نمایند. مدیریت شهری امروز جهان دارای تشکیلاتی وسیع

بوده و مهمترین نقش را در موفقیت انواع برنامه‌ها و طرح‌های توسعه شهری و... برعهده دارد (شیعه، شهریور ۲۴: ۱۳۸۰). بنابر این برای رویارویی با چالش‌ها و تضادهای گوناگون مدیریتی از جمله در زمینه فضای سبز، مدیران شهری ناگزیرند که تفکر منطق‌گرایی را در خود و کارکنان سازمان پدید آورده، پرورش داده و کاربردی نمایند تا بتوانند در جهت تولید کمی و کیفی بیشتر با مجموعه عوامل شهری گام بردارند. مدیران شهری با مجهز شدن به منطق‌گرایی می‌توانند باورهای مشترک و فرهنگ شهری را بر مبنای آن شکل دهند؛ به گونه‌ای که کل آن منطق‌گرا شود. بر این اساس می‌توان گفت که توسعه فضای سبز در سطح شهرها نیاز به مدیریت فعال و پویا دارد، این مدیریت، خود نیازمند پیش‌نیازهایی است؛ به طوری که این پیش‌نیازها در زنجیره‌ای قرار دارند که از یکدیگر تأثیر می‌پذیرند و در عین حال برهم تأثیر می‌گذارند (شادی‌طلب، ۱۳۸۱: ۱۹۶).

(نمودار شماره ۱) فرایند مدیریت توسعه پایدار در فضاهای سبز

فضای سبز شهری و اثرات آن

پیدایش احساس بیگانگی یکی از سرچشمه‌های مشکلاتی است که امروزه گریبانگیر مردم جهان گشته است و این مسأله بیش از همه بین مردم و محیط مصنوع آنها ظاهر می‌گردد (Hanna, 1958:148)؛ در حالی که فضاهای سبز عمومی هم از دیدگاه تأمین نیازهای زیست محیطی شهرنشینان و هم از نظر تأمین فضای فراغتی و بستر ارتباط و تعامل اجتماعی آنان جایگاهی درخور اهمیت دارد. بنابر این منظور از فضای سبز شهری نوعی از سطوح کاربری زمین شهری با پوشش گیاهی انسان‌ساخت است که هم دارای بازدهی اجتماعی و هم در بر دارنده بازدهی اکولوژیکی می‌باشد (سوزنچی، ۱۳۸۳: ۵)؛ به طوری که فضاهای سبز شهری به عنوان بخشی از فضاهای باز شهری، عامل اصلی در ساختار سیمای شهری، بهبود شرایط اکولوژیکی، گذران اوقات فراغت و تفریح محسوب می‌شوند، تا از این طریق بر کیفیت محیط زیست شهری بیفزایند (خلیلیان عادل، ۱۳۸۵: ۸۵۴). از سوی دیگر می‌توان گفت هدف اصلی

در طراحی فضای سبز، دستیابی به آثار اجتماعی و روانی آن در هر چه نزدیک‌تر کردن انسان و طبیعت به یکدیگر است. هر چند از کارکرد فضای سبز در ساخت کالبدی شهر و کارکرد زیست‌محیطی آن نیز می‌توان انتظار بازدهی اجتماعی و روانی داشت (تقوایی، ۱۳۸۲: ۴۱). بنابر این یکی از کارکردهای بسیار مهم فضای سبز، کارکرد اجتماعی- روانی آن می‌باشد که رسیدن به این کارکرد مستلزم تغییر ساختار تفکری نسبت به فضای کالبدی و ساختاری آن فضا در جهت برطرف کردن نیازهای اجتماعی-روانی شهرنشینان می‌باشد.

در یک تقسیم‌بندی کلی می‌توان آثار اجتماعی ناشی از ایجاد گسترش فضای سبز شهر را به صورت زیر ارائه کرد:

۱- آثار جامعه‌شناختی؛

۲- آثار فرهنگی؛

۳- آثار روان‌شناختی (روحي و رواني).

با نظر به مطالب ارائه شده، به معرفی آثار مطلوب و نامطلوب فضاهای شهری از منظر جامعه‌شناسی، فرهنگی و روان‌شناختی بر روی شهروندان می‌پردازیم.

الف) آثار و پیامدهای مطلوب ناشی از گسترش فضاهای سبز شهری بر ساختارهای اجتماعی، فرهنگی و...

- اثرات جامعه‌شناختی ناشی از گسترش فضای سبز شهری بر شهروندان

رابطه اجتماعی در فضا و زمان اتفاق می‌افتد، مجاورت می‌تواند علت شروع رابطه اجتماعی باشد اما شرایط کافی آن نیست و میزانی از تجانس برای حفظ این روابط لازم است. ساختار فیزیکی و تقسیمات عملکردی فضا ممکن است گشاینده یا محدودکننده فرصت‌ها برای ارتباط باشند (طالبی، ۱۳۸۴: ۱۶۱). فضاهای سبز از جمله فضاهایی هستند که حس مکان اجتماعی را القا می‌کنند؛ به آدمی اجازه می‌دهند که از دیگران بیاموزد؛ فرصتی پدید می‌آورند که ارزش‌های فردی و اجتماعی خود را بروز دهد، رشد معنوی خود را ارتقا بخشد؛ به‌طور کلی فضای سبز به استفاده‌کنندگان این امکان را می‌دهد که احساس آزادی و استقلال کنند؛ به‌طوری که در فضای خانه و محیط کار چنین چیزی امکان ندارد.

فضاهای سبز محیط طبیعی را به داخل محیط شهری می‌برند و فضاهای خشن و بافت مصنوعی شهر ساخته‌شده را به محیطی آرام‌بخش و نشاط‌آور تبدیل می‌کنند و با رنگ‌های چشم‌نواز، نواهای گوش‌نواز و هوای پاکیزه، روح آدمی را برای مقابله با دشواری‌های زندگی شهری آماده می‌کند (بهرام‌سلطانی، ۱۳۸۱: ۱۳-۲۱۱). فضاهای سبز بین اعضای اجتماع و محیط طبیعی پیرامون رابطه مستحکمی برقرار می‌کنند؛ به این ترتیب شهر را قابل سکونت‌تر و تحمل‌پذیرتر می‌کند (اشرفی، ۱۳۷۷: ۳۶۱). این امر برای اجتماعی که می‌خواهد پایدار باشد اساسی است.

اجتماع و جامعه متشکل از تعداد افرادی تحت عنوان جمعیت است که در مکان‌های خاص و با ویژگی‌های جغرافیایی خاص زندگی می‌کنند. اما شهرها، امروزه به صورت اجتماعی مصنوعی که جمعیت یا شهروندان آن به صورت مکانیکی و روزمرگی در ارتباط با هم هستند در آمده است. در این میان عامل و مکانی که می‌تواند این محیط مکانیکی و دلگیر را از این حالت خارج کند، فضای سبز است (رهنمایی، ۱۳۸۲: ۱۷۰-۱۶۹). به‌طور نمونه نتایج یک بررسی بر روی پارک‌های شهرکرد نیز نشان می‌دهد که

۳۱ درصد از شهروندان مراجعه‌کننده به پارک‌ها و بوستان‌ها، استفاده از پارک را عاملی برای راحتی خود و ۲۸ درصد استفاده از پارک را به منظور آزادی (به مفهوم رهایی) از مشکلات و تنش‌های زندگی شهری می‌دانند. همچنین بر اساس این پژوهش مهمترین عامل انگیزش استفاده از پارک‌ها عامل استراحت (۲۵ درصد مراجعان) پس از آن، احساس حضور در طبیعت (۱۸ درصد) و سپس فعالیت‌های ورزشی (۱۶ درصد) عنوان شده است (محمدی، و همکاران، ۱۳۸۶). بنابر این می‌توان آثار جامعه‌شناختی فضای سبز را بر شهروندان به صورت زیر بیان کرد:

- ۱- ایجاد تعاملات اجتماعی بهتر میان شهروندان در مناطق مختلف شهری (سعیدنیا، ۱۳۷۹: ۴۴)؛
- ۲- ایجاد زمینه‌های کاری یا شغلی جدید؛
- ۳- کسب و شناخت برخی از شاخص‌های اجتماعی (هنجارها، ارزش‌ها، خرده فرهنگ‌ها و...)
- ۴- اجتماعی‌شدن افراد و پدیدار کردن دوستان جدید و پرکردن خلوت و تنهایی (مهندسین مشاور آموز، ۱۳۸۲: ۱۱)؛
- ۵- شکل‌گیری تعدادی از تشکل‌های غیردولتی (NGOها)؛
- ۶- انتشار عقاید و افکار ارزشی؛
- ۷- افزایش احساس خویشتاوندی و یا منافع واحد؛
- ۸- ایجاد محیطی مناسب جهت تفریح در اوقات بیکاری و فراغت (باباپور، ۱۳۷۸: ۶۳)؛
- ۹- سایر آثار اجتماعی (تقویت روحیه، شخصیت‌سازی و...)

- اثرات فرهنگی ناشی از گسترش فضای سبز شهری بر شهروندان:

هر پدیده‌ای به عنوان یک سیستم باز، دارای محیطی است که با آن محیط ارتباط تعاملی دارد. محیط بر سیستم اثر می‌گذارد و سیستم نیز متقابلاً محیط خود را متأثر می‌سازد. این فرایند، در طول حیات هر سیستمی ادامه دارد و هیچ‌گاه قطع نمی‌شود. اگر محیط بر سیستم غالب و مسلط شود، آن را متحول می‌سازد و به شکلی که مورد نظر است در می‌آورد و اگر سیستم بر محیط مؤثر افتد آن را دگرگون می‌سازد و به دلخواه خود به آن شکل می‌دهد. بنابر این رابطه هر سیستمی با محیط خود، رابطه کنش

و واکنش است که در آن، ضمن اثرگذاری متقابل، یکی می‌تواند بر دیگر غالب شود، بنابر این فضای سبز و شهروندان به عنوان یک سیستم باز عمل می‌کنند. در این میان تأثیر فضای سبز بر ارتقای فرهنگ و فعالیت‌های فرهنگی شهروندان چشم‌گیر است. از مهمترین تأثیرات فرهنگی فضای سبز بر روی شهروندان می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- ۱- گسترش فرهنگ شهری و حقوق شهروندی؛
- ۲- آشنایی افراد با مفاخر ملی و مفاهیم ارزشی (انسانی)؛
- ۳- شکل‌گیری انجمن‌های هنری، ورزشی، فرهنگی و... در قالب NGOها یا سایر انجمن‌ها مثل انجمن طرفداران محیط زیست و...؛
- ۴- برگزاری دوره‌های آموزشی، تحقیقاتی، جشنواره‌ها، شب شعرها، مسابقات نقاشی کودکان و... در فضاهای سبز؛
- ۵- انتشار افکار و عقاید ارزشی (ارزش‌های فرهنگی، خرده‌فرهنگ‌ها و...)
- ۶- سایر پیامدهای فرهنگی (فرهنگ‌سازی تدریجی، بسترسازی جهت آشنایی مهاجران با فرهنگ‌های شهری و...)

آثار روان‌شناختی (روحي و رواني) گسترش فضای سبز بر شهروندان

تأثیر منظر و فضای سبز بر سلامت روحی و روانی در دهه‌های اخیر بسط یافته و نظریه‌های متفاوتی در مورد آن مطرح شده است؛ از جمله نظریه بهبود استرس اولریک، که معتقد است مناظر طبیعی، بالقوه تمایل به کاستن میزان استرس دارند در حالی که مناظر ساخته‌شده موجود (بالفعل) نه تنها از بهبود استرس ممانعت نمی‌کنند، بلکه خود می‌توانند سبب استرس شوند (Ulrich, 2002). اصولاً فضای سبز مناسب در شهرها، افزون بر سلامت جسمانی موجب آرامش روان، بازده کاری بیشتر و کیفیت زندگی برتر می‌گردد (ابراهیم‌زاده، عبادی جوکندال، ۱۳۸۷: ۳۹). اما این در حالی است که در بسیاری از شهرهای ما، عدم توجه به جنبه‌های انسانی در طراحی و معماری فضاهای شهری باعث شده که در شهرها بیش

از روستاها سلامت روانی، اجتماعی در معرض آسیب باشد. یکی از عواملی که باعث به‌وجود آمدن چنین مشکلاتی شده است، عدم توجه به فضای سبز شهری و اینکه ساختار موجود در فضاهای سبز در راستای ساختارهای تفکری مدرن قرار گرفته و یک نوع تضاد در ساختار کالبدی تقریباً سنتی با ساختار تفکر مدرن استفاده‌کنندگان به‌وجود آمده است. بنابر این نحوه ساخت و شکل‌گیری فضاهای سبز می‌تواند اثرات مستقیمی بر روح و روان مراجع‌کنندگان داشته باشد به طوری که تحقیقات نشان می‌دهد که بخش مهمی از اهداف شفابخشی منظر در مشاهده مناظر طبیعی و نه الزاماً در انجام فعالیت در مناظر طبیعی و فضاهای سبز است (Kaplan, 1992: 125-133).

در خصوص نقش مهم فضاهای سبز در ارتقای سلامت جسمی و بویژه روحی - روانی شهروندان می‌توان به نتایج مطالعات صورت گرفته زیر اشاره کرد:

۱. مطالعات van den berg نشان می‌دهد که درختان و مناظر جنگلی پارک‌مانند سبب کاهش استرس، لذت از منظر، کاهش عصبانیت و تنش و افزایش تمرکز می‌شود (van den berg, 2003: 135-146).
۲. بر اساس بررسی‌های Nakamura and fuji وجود پرچین در تمدد اعصاب و آرامش جامعه انسانی تأثیرات شگرفی دارد (Nakamura and fuji, 1992: 139-144).
۳. مطالعات Lumann نشان می‌دهد که پارک با گونه‌های گیاهی گوناگون تأثیرات ترمیمی مستقیمی داشته و باعث تجدید قوا در شهروندان می‌گردد (Lumann, 2001: 31-44).
۴. تأثیرات دید به درختان و منابع طبیعی، همانند تقلیل استرس، سرحال شدن، کاهش فشار خون، افزایشی تأثیرات مثبت و کاهش عصبانیت و پرخاشگری از نتایجی می‌باشد که Hartig به آن دست یافت (Hartig, 2003: 109-123).
۵. بررسی‌های Ottosson و Grahn نشان می‌دهد که باغ قدیمی با درختان میوه و تنوعی از گل‌ها باعث افزایش قدرت تمرکز می‌شود (ottosson and Grahn, 2005: 23-55).
۶. نتایج یک بررسی در شهر سیستان نشان داد که در

توسعه فضای سبز شهری از طریق تغییر میکروکلیم با کاهش دما و خنک‌شدن هوا، خود به خود سطح آرامش شهروندان را بالا می‌برد (نخعی مقدم و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۹۸-۲۰۴).

به‌طور کلی می‌توان تأثیرات روان‌شناختی فضای سبز را بر شهروندان به صورت زیر بیان کرد:

۱- ایجاد آرامش روحی و روانی:

علاوه بر آثار روحی و روانی و آرامش که در اثر قرارگیری در طبیعت و نظاره‌گری فضای سبز حاصل می‌شود، از نظر علمی می‌توان به یک مورد اشاره کرد و آن هم تولید فیتونسید است. درختانی مانند گردو، کاج و... از خود ماده‌ای به نام «فیتونسید» در فضا رها می‌کنند که این مواد روی انسان اثر فرح‌بخشی دارد؛ به گونه‌ای که این ماده می‌تواند تعادل بین دو نیمکره مغز را به خوبی برقرار سازد و حالت طبیعی و آرام‌بخشی را به انسان ارزانی کند (علیزاده، ۱۳۸۱: ۱۰-۹).

۲- تأثیرات مثبت در سلامتی جسمی و بدنی افراد:

مردم در جوامع صنعتی خیلی کم ورزش می‌کنند؛ برای بسیاری فعالیت‌های بدنی جایی در کارهای روزانه ندارد، در نتیجه برای این که این افراد به فعالیت بدنی بپردازند باید بیش از پیش آنها را به این کار ترغیب کرد. محیط‌های جذاب از جمله فضای سبز می‌تواند مردم را تشویق به شرکت در چنین فعالیت‌هایی کند. از پژوهش‌های انجام شده چنین بر می‌آید که محیط‌های سرسبز به عنوان مکانی برای این فعالیت‌های تفریحی بر مکان‌های ساخته‌شده رجحان دارند (گروه توسعه، ۱۳۸۲: ۱۱). به عنوان مثال راجراولریخ در تحقیقی که در زمینه اثرات روانی درختان و فضای سبز روی دوره بهبود بیماران در یک بیمارستان انجام داد به این نتیجه رسید که فضای سبز می‌تواند دوره بستری بیماران را کوتاه کند (مجنونیان، ۱۳۷۴: ۲۱۳).

۳- ارتقای کارایی و راندمان عملکردی افراد (افزایش بهره‌وری):

زندگی در شهرها و به‌طور کلی در دنیای مدرن باعث مکانیکی شدن زندگی انسان‌ها گردیده است و اوقات فراغت را برای انسان‌ها کم کرده است و با این فرصت کم فراغت از کار، نمی‌توان رفتن به سفرهای طولانی

و چندروزه را در برنامه زندگی قرار داد. بنابر این مجبور به استفاده بهینه از فرصت کم فراغت از کار و زندگی روزمره می‌شود و بهترین مکان برای انجام این کار فضاهای سبز شهری است؛ زیرا با قرارگیری در این گونه فضاها، انگیزه زندگی کردن افزایش و متعاقب آن کارایی و راندمان عملکردی افراد نیز افزایش می‌یابد.

۴- حل چالش‌ها و تنگناهای افراد از طریق تبادل افکار، مشورت‌های دوستانه و... در کانون‌های رسمی و غیررسمی مستقر در پارک‌ها و فضاهای سبز؛

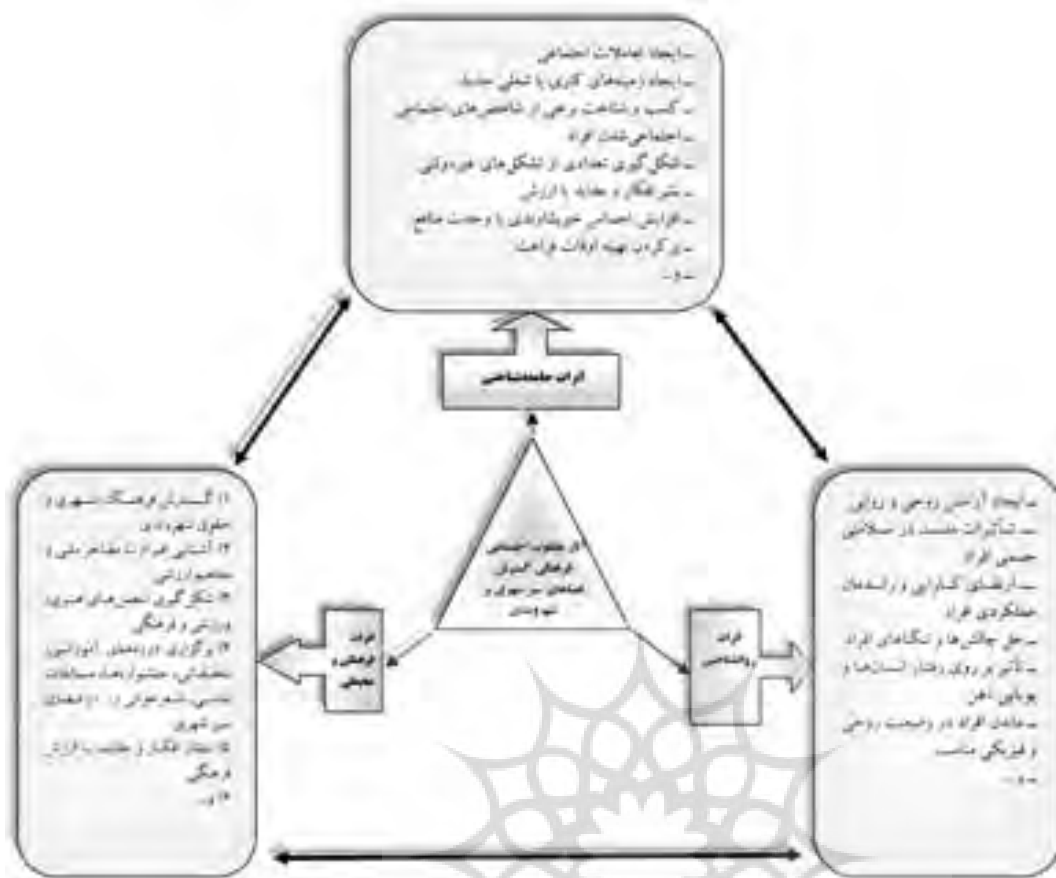
۵- تأثیر بر روی رفتار انسان‌ها و پویایی ذهنی و رفتاری آنها؛

۶- ماندن افراد در وضعیت فیزیکی و روحی مناسب از طریق حضور مستمر در فضاهای سبز مثل نرمش، ورزش و... در این فضاها؛

آثار مطلوب جامعه‌شناختی، فرهنگی و روانشناختی گسترش فضاهای سبز شهری بر روی شهروندان را می‌توان به صورت شکل زیر نشان داد.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Modiriyat Shahrī
شماره ۲۱ - پاییز ۱۳۸۷
No.21 Autumn 2008

(شکل شماره ۱) آثار و پیامدهای مطلوب ناشی از گسترش فضاهای سبز در شهرها بر ساختارهای اجتماعی، فرهنگی و...

ب) آثار و پیامدهای نامطلوب ناشی از گسترش فضاهای سبز در شهرها بر ساختارهای اجتماعی، فرهنگی و...

تنهایی، سازمان‌شکنی و فشارهای روانی که جامعه شهری به شهروندان خود تحمیل می‌کند، باعث افزایش آفستردگی، خودکشی، اعتیاد، فرار از خانه، پرخاشگری، انحرافات اخلاقی و انواع جرم و جنایت در جامعه شهری می‌شود (شکویی، ۱۳۷۱: ۵۱)؛ و چون وقوع هر نوع جرم علاوه بر لزوم شرایط مختلف، مستلزم شرایط مستعد مکانی است، برخی مکان‌ها بویژه پارک‌ها و فضاهای سبز عمومی در شهرها واجد ویژگی‌هایی می‌شوند که با شرایط مورد نیاز برای وقوع جرم مطابقت می‌نمایند. بنابر این با وجود ساختارهای نامناسب حاکم بر شهرها و مشکلات اقتصادی و بیکاری و... در جامعه، نمی‌توان انتظار داشت که این معضلات در فضاهای عمومی شهری بروز نیابد (Osear, 1996: 25-29) و ساده‌انگاری است که با وجود چنین شرایطی در جامعه، خواستار امنیت کامل اجتماعی در محیط‌هایی نظیر پارک‌ها و فضاهای سبز شهری باشیم؛ به طوری که مطالعه سه پارک نامن شهر تهران نشان می‌دهد که ۳۷ درصد مردها

پارک‌ها و فضاهای سبز شهری به عنوان یکی از مهمترین عرصه‌ها و فضاهای عمومی شهرهای معاصر، در صورتی که همه‌گونه شرایط آسایش محیطی در آنها فراهم شده باشد، نقش بسیار عمده‌ای در برطرف کردن نیازهای گوناگون اجتماعی، فرهنگی و روان‌شناختی شهروندان خواهد داشت. این در حالی است که این نوع فضاها در صورت عدم اتخاذ تمهیدات مختلف، بسیار مستعد رفتارهای ناهنجار و مجرمانه نیز هستند (صالحی، ۲۲: ۱۳۸۶). بنابر این علاوه بر آثار مطلوب فضای سبز و مزیت‌های آن، عوامل نامطلوبی وجود دارد که باعث خدشه‌دار شدن آثار مطلوب فضاهای سبز شهری می‌شود. یکی از مهمترین مباحث مطرح شده در این زمینه بحث امنیت اجتماعی فضاهای سبز شهری است. بر اساس نظریه‌های کلاسیک، از خودبیبگانگی،

۱ - موارد فوق‌الذکر به استناد مطالعات پیمایشی و میدانی طرح مطالعاتی (بررسی اثرات اجتماعی-اقتصادی گسترش فضای سبز شهری و ارتباط آن با مدیریت شهری) است که به دلیل حجم گسترده نتایج آماری، یافته‌های تحقیق در مجالی دیگر و طی مقاله‌ای جداگانه ارائه خواهد شد. بنابر این به ذکر عناوین کلی بسنده می‌شود.

۲ - همان توضیح

آن افزایش سطح نظارت اجتماعی در آن خواهد شد (Harris, 1988).

- پرهیز از ایجاد فضاهای مساعد جهت ارتکاب جرایم (بویژه جلوگیری از شکل‌گیری فضاهای بدون دفاع شهری)

- مدیریت پنهان: مدیریت پنهان مدیریتی است که با بهره‌گیری از فنون و روش‌های طراحی، سعی در از بین‌بردن زمینه‌های بروز بزهکاری و جرم در فضای پارک می‌نماید (مطلبی، ۱۳۸۲).

- متناسب‌بودن کمی و کیفی ساخت فضاهای سبز با حجم فیزیکی شهر و نیازهای جامعه با توجه به شرایط اکولوژیکی و روند گسترش آتی شهر (صالحی‌فرد، ۱۳۸۱: ۱۴).

- توجه به اصولی همچون آسایش و رفاه عمومی، معماری و طراحی، روان‌شناختی - اجتماعی و... در مکان‌یابی و مکان‌گزینی فضاهای سبز شهری (صالحی‌فرد، ۱۳۸۲: ۲۶-۱۳۳).

علاوه بر بحث امنیت در پارک‌ها، آثار نامطلوب فضاهای سبز شهری را می‌توان به صورت زیر بیان کرد:

(۱) از دست‌دادن بیهوده فرصت‌ها (اتلاف سرمایه‌ای ارزشمند به نام زمان)؛

(۲) شکل‌گیری دوستی‌های نامشروع (بویژه در میان جوانان و جوانان)؛

(۳) آسیب‌های جسمی یا بدنی استفاده‌کنندگان از خدمات فضای سبز (بویژه کودکان در فضاهای بازی)؛

(۴) تبدیل شدن بخشی از فضای سبز به محل جمع‌شدن و تلبارشدن زباله‌های شهری؛

(۵) تبدیل شدن بخشی از فضای سبز به کانون تجمع افراد ناهنجار و بزهکار؛

(۶) از دست‌رفتن هزینه زیاد برای نظافت فضاهای سبز؛

(۷) گسترش فرهنگ ابتذال؛

(۸) رواج برخی افکار و عقاید ناپسند و شکل‌گیری و توسعه برخی ناهنجاری‌های اجتماعی؛

(۹) ایجاد ترس، اضطراب و دلهره در ساکنان فضاهای مجاور فضاهای سبز شهری (نامنی)؛

(۱۰) گسترش فضاهای بدون دفاع شهری؛

و ۵۱ درصد زن‌ها (از نمونه‌های تحقیق)، عوامل محیطی شهر را در مقایسه با عوامل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، عامل اصلی ایجاد احساس ناامنی در پارک‌های شهری گزارش نمودند (صالحی، ۱۳۸۶: ۲۶). به عبارت دیگر نتایج این تحقیق وجود رابطه «احتمالی» و «مکانی» برخی از ویژگی‌های فضایی و کالبدی - عملکردی پارک‌های شهری را در وقوع جرائم و ناهنجاری‌های اجتماعی و در نهایت عدم احساس امنیت را مورد تأثیر قرار می‌دهد.

بر این اساس مهمترین آثار پیدا و پنهان ناشی از ناامنی در پارک‌ها و فضاهای سبز را می‌توان به صورت زیر بیان کرد:

- کاهش مراجعه زنان و دختران بویژه به صورت

انفرادی به پارک‌ها به خصوص در برخی از نواحی شهری؛

- آزار و اذیت مداوم روحی یا جسمی کودکان و زنان در پارک‌ها؛

- تبدیل پارک به محلی برای خرید و فروش مواد مخدر، مشروبات الکلی، قرص‌های شادی آور و...؛

- بروز جرایمی نظیر قتل، تجاوز و سرقت در پارک‌ها؛

- عدم توجه به حقوق کاربران مانند حقوق آزادی. راهکارهای عملی جهت افزایش امنیت اجتماعی در پارک‌ها:

- توجه به طراحی باز فضا، بدین معنی که طراحی پارک به گونه‌ای انجام پذیرد که حداکثر نظارت اجتماعی را در محیط فراهم آورد.

- دموکراتیزه کردن فضا یعنی توجه به ایجاد فضایی که منجر به افزایش تعاملات، به جای برخوردهای اجتماعی گردد؛ می‌تواند به کاهش شدید معضلات اجتماعی در پارک بیانجامد. در چنین فضایی مانند هر سیستم دموکراتیک دیگر حفظ حقوق اقلیت در مقابل استبداد اکثریت نباید منجر به نادیده گرفتن اقلیت گردد.

- تمرکززدایی در طراحی پارک‌ها، پخش کردن کاربری‌ها در کل سایت و استفاده از پوشش گیاهی پراکنده، نقش بسیار مهمی در افزایش امنیت در پارک‌ها ایفا می‌نماید. عدم تمرکزگرایی در طرح، باعث افزایش پویایی و فعالیت در کل مجموعه و به تبع

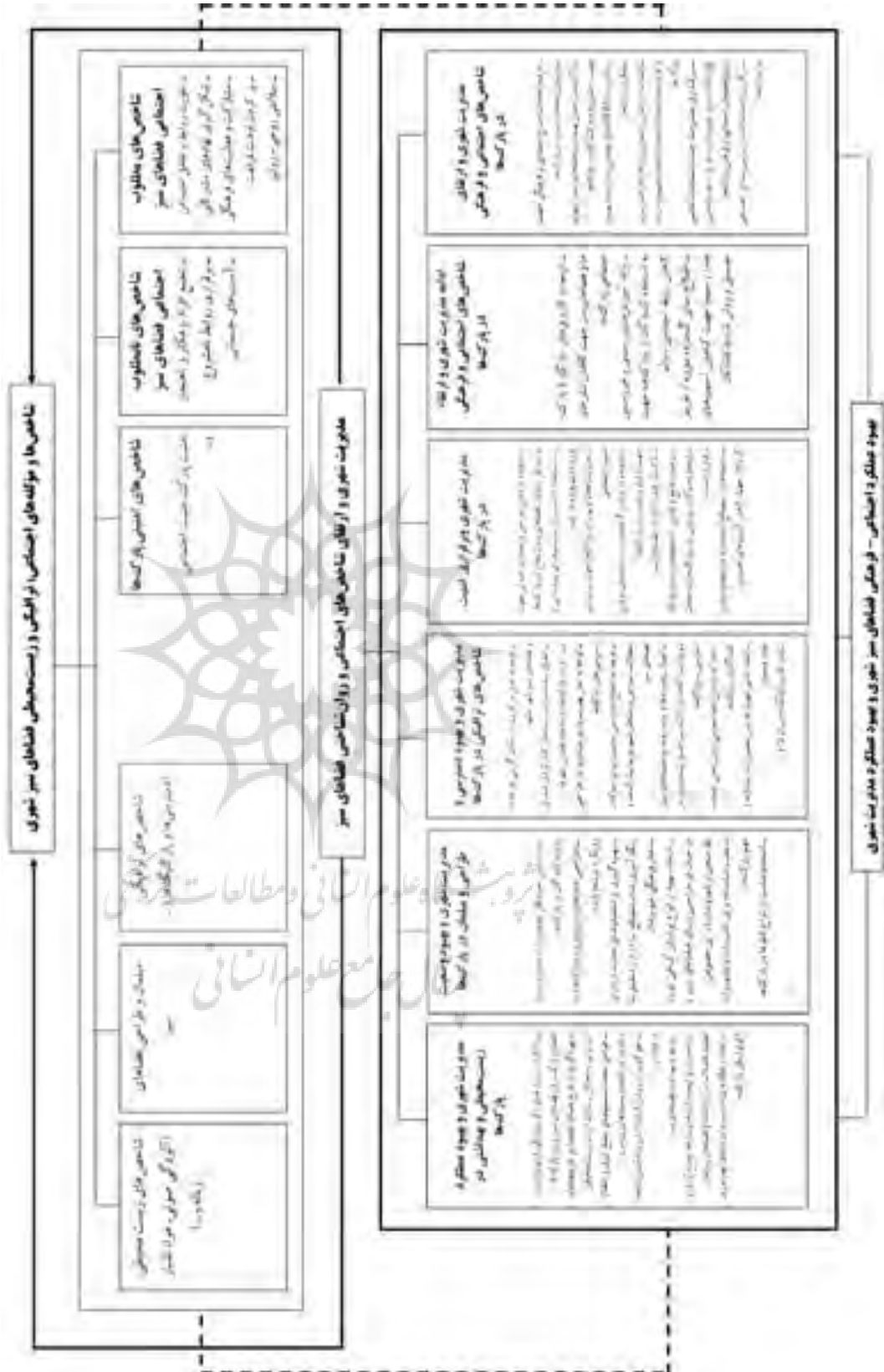
آثار نامطلوب جامعه‌شناختی، فرهنگی و روان‌شناختی گسترش فضاهای سبز شهری بر روی شهروندان را می‌توان به صورت شکل زیر نشان داد.

(شکل شماره ۲) آثار و پیامدهای نامطلوب ناشی از گسترش فضاهای سبز شهری بر ساختارهای اجتماعی، فرهنگی و ...

مدیریت شهری و بهبود عملکرد اجتماعی و روان‌شناختی فضاهای سبز شهری با عنایت به نقش‌ها و عملکردهای اجتماعی و روان‌شناختی ایجاد و گسترش فضاهای سبز شهری، توصیه‌ها و راهکارهای مدیریت شهری جهت بهبود عملکردهای فوق‌الذکر به صورت شکل زیر ارائه می‌شود.

(شکل شماره ۳) مدیریت شهری و ارتقای شاخص‌های اجتماعی و روانشناختی فضاهای سبز

نتیجه گیری:

اگر شهر مهد گهواره انسان امروزی است، هر چه این گهواره شادابتر، سرسبزتر و شکوفاتر باشد امنیت و آرامش در آن بیشتر و رشد بهنجار و موزون انسانی، بیشتر تأمین شده است. در این میان فضاهای سبز، نقش مهمی در ایجاد شهرهای سبز، شادی آفرین و خاطره انگیز دارند. امروزه تأثیر و نقش اجتماعی و روان شناختی فضاهای سبز در کل شهرها بیش از گذشته اهمیت یافته است؛ زیرا این فضاها در غالب موارد تنها مناطق هستند که امکان آرامش شهرنشینان در اوقات فراغت را بدون خارج شدن از شهر فراهم می کنند. فضاهای سبز شهری تأثیرات اجتماعی، روان شناختی زیادی بر شهرنشینان دارند. از مهمترین این آثار می توان به مواردی چون، ایجاد ارتباط متقابل و پیوند اجتماعی، لذت بردن از تماشای زیبایی های طبیعی فضاهای سبز، کاهش استرس و ایجاد آرامش و آسایش در شهروندان اشاره کرد. در این میان باید توجه داشت که فضاهای سبز کلانشهرها در شرایط کنونی تنها محل انتشار آثار مثبت اجتماعی و روان شناختی نبوده و در صورت عملکرد ضعیف مدیریت شهری (در هر یک از مراحل طراحی، ساخت و بهره برداری) می تواند زمینه ساز برخی از کارکردهای نامطلوب مثل (وقوع جرائم متعدد در پارکها، رواج دوستی های نامشروع، ایجاد ناامنی در استفاده کنندگان و...) باشد. بنابر این می توان گفت فضای سبز شهری و مدیریتی شهری هر دو بر یکدیگر تأثیر می گذارند؛ به طوری که می توان گفت فضای سبز شهری بدون مدیریت فعال و پایه شهری، عملکرد و کارکرد مطلوب نخواهد داشت.

در راستای بهبود عملکرد فضاهای شهری می توان راهکارها و پیشنهادهای زیر را طرح کرد:

۱- در سالهای اخیر رشد سریع جمعیت و شهرنشینی، باعث کمبود فضای سبز در شهرها شده است. بنابر این مدیران شهری می بایست علاوه بر توجه به جنبه های کیفی، نسبت به افزایش کمی فضاهای سبز در شهرها در راستای عملکرد اجتماعی و روان شناختی این فضاها اقدام کنند؛

۲- توجه به طراحی باز فضا، دموکراتیزه کردن فضا،

تمرکززدایی در طراحی پارکها و پرهیز از ایجاد فضاهای مساعد جهت ارتکاب جرائم و... می تواند در جهت بهبود عملکرد فضاهای سبز و عدم ایجاد ناامنی مؤثر باشد؛

۳- متناسب بودن کمی و کیفی ساخت فضاهای سبز با حجم فیزیکی شهر و نیازهای جامعه با توجه به شرایط اکولوژیکی و روند گسترش آبی شهر؛

۴- توجه به اصولی همچون آسایش و رفاه عمومی، معماری و طراحی، روانشناسی - اجتماعی و... در مکان یابی و مکان گزینی فضاهای سبز شهری؛

۵- ارتقای نقش مردم از طریق ایجاد تشکل پلیس سبز (مشارکت افتخاری و داوطلبانه شهروندان) در جهت حفاظت و نگهداری فضای سبز شهری، تشکیل و حمایت از انجمن ها و جمعیت های حمایت از فضای سبز (بویژه حمایت قانونی، اداری، مالی و...)، ایجاد انجمن سبز دانش آموزان (در مقاطع مختلف تحصیلی بویژه مقطع ابتدایی) و آموزش این افراد، حمایت از انجمن های محلی (NGO) و تقویت آنها در سطوح منطقه ای و ناحیه ای شهری؛

۶- افزایش بهره روری اجتماعی و اکولوژیکی فضاهای سبز شهری از طریق توجه عمیق به جنبه های ساختاری فرهنگی اجتماعی فضاهای سبز شهری و ارائه طرح ها و برنامه های دقیق و اصولی در این زمینه، استفاده از طرح های راهبردی سایر سازمان ها و نهادها (مثل سازمان ارشاد اسلامی، ایرانگردی و جهانگردی، محیط زیست و...) در زمینه فعالیت های فرهنگی، اجتماعی در فضاهای سبز، استفاده از کارشناسان امور فرهنگی و جامعه شناسی در فضای سبز بویژه پارک های وسیع و ایجاد واحدهای ساختمانی جهت انجام مطلوب تر فعالیت های آنان، در نظر گرفتن شرایط زیست محیطی در شهر، شفاف سازی و حل معضلات حاکم بر قوانین، آیین نامه ها و مقررات و ضوابط اداری، سازمانی، مدیریتی و... در زمینه مدیریت خرد و کلان فضاهای سبز شهری، بهینه سازی فرایند استانداردسازی سطح خدمات، تأسیسات و تجهیزات، بازنگری طرح جامع شهری و تغییر نگرش در این طرح ها از محاسبات

کمی و آماری فضاهای سبز به جنبه‌های کیفی مرغوبیت و مطلوبیت فضاهای سبز شهری می‌تواند کارساز باشد.

فهرست منابع:

- ۱- ابراهیم‌زاده، عیسی، عبادی جوکنندال، اسماعیل، تحلیلی بر توزیع فضایی- مکانی کاربری فضای سبز در منطقه سه شهری زاهدان، فصلنامه جغرافیا و توسعه، بهار و تابستان، ۱۳۸۷.
- ۲- امیر یاراحمدی، محمود، به سوی شهرسازی انسانگرا، شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری، شهرداری تهران، ۱۳۷۷.
- ۳- باباپور، هومن، بررسی راه‌های نگهداشت و توسعه باغ‌ها و فضاهای سبز شهری، مجله شهرداری‌ها، سال اول، شماره پنجم، تهران.
- ۴- بهرام‌سلطانی، کامبیز، مجموعه مباحث و روش‌های شهرسازی، محیط زیست، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، چاپ اول، تهران: ۱۳۷۱.
- ۵- تقوایی، مسعود و شاهوردیان، مرضیه، برنامه‌ریزی و طراحی فضای سبز شهری و تأثیرات متقابل آن بر انسان و محیط، دوره دوازدهم، شماره ۴۷، تهران، انتشارات شهرداری‌ها، ۱۳۸۲.
- ۶- خلیلیان عادل، احمد، طراحی، برنامه‌ریزی و مدیریت فضاهای سبز شهری متناسب با نیاز ناتوانان و کم‌توانان جسمی-حرکتی، مجموعه مقالات کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، مشهد: ۱۳۸۵.
- ۷- جوادی، اردشیر، مدیریت شهری در ایران فراز و فرود، مجله شهرداری‌ها، سال چهارم، شماره ۴۷، ۱۳۸۱.
- ۸- رهنمایی، محمدتقی، مجموعه مباحث و روش‌های شهرسازی، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، چاپ سوم، تهران: ۱۳۸۲.
- ۹- ژان باستیه، برناردزر، ترجمه علی اشرفی، چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه هنر، ۱۳۷۷.
- ۱۰- سعیدنیا، احمد، کتاب سبز شهرداری‌ها، جلد نهم، فضاهای سبز شهری، تهران: مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری تهران، ۱۳۷۹.

- ۱۱- سوزنچی، کیانوش، فضاهای سبز بستر تعامل اجتماعی، مجله شهرداری‌ها، سال ششم، شماره ۶۷، تهران: انتشارات شهرداری‌ها، ۱۳۸۳.
- ۱۲- شادی‌طلب، ژاله، ابعاد اجتماعی در مدیریت جنگل، مجله اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال دهم، شماره ۳۷، بهار ۱۳۸۱.
- ۱۳- شاهوردیان، مرضیه، بررسی عوامل مؤثر در حفظ و نگهداری پارک‌ها و فضاهای سبز، مجله شهرداری‌ها، سال ششم، شماره ۶۷، تهران: ۱۳۸۳.
- ۱۴- شکویی، حسین، دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری، جلد اول، تهران: انتشارات سمت، ۱۳۷۱.
- ۱۵- شیعه، اسماعیل، تأملی در بنای شهرهای جدید، پیام نظام‌مهندسی، شماره ۲۴، شهریور ۱۳۸۰.
- ۱۶- صالحی، اسماعیل، نقش برنامه‌ریزی و طراحی محیطی در پارک‌های شهری امن، ویژه‌نامه شماره ۲۲، ضمیمه ماهنامه شهرداری‌ها، شماره ۸۶، تهران: انتشارات سازمان دهیاری‌ها و شهرداری‌های کشور، ۱۳۸۶.
- ۱۷- صالحی‌فرد، محمد، بررسی و تحلیل چالش‌ها و تنگنای مدیریت فضای سبز در کلانشهرهای کشور (مطالعه موردی شهر مشهد)، ماهنامه پیام سبز، سال دوم، شماره ۱۳ و ۱۴، تهران: ۱۳۸۱.
- ۱۸- صالحی‌فرد، محمد، شاخص‌های مکان‌یابی بهینه فضایی برای مراکز نگهداری افراد خاص و اثرهای آن در کاهش آسیب‌های اجتماعی، فصلنامه تأمین اجتماعی، سال پنجم، شماره ۱۴، ۱۳۸۲.
- ۱۹- طالبی، ژاله، روابط اجتماعی در فضای شهری، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۲۴، زمستان ۱۳۸۴.
- ۲۰- علیزاده، ژیلدا، تحلیلی بر نقش اقتصادی درختان در فضاهای شهری، پیام سبز، شماره ۱۳ و ۱۴، ۱۳۸۱.
- ۲۱- مجنونیان، هنریک، مباحثی پیرامون پارک‌ها، فضای سبز و تفرجگاه‌ها، تهران: انتشارات سازمان پارک‌ها- فضای سبز و تفرجگاه‌ها، ۱۳۷۴.
- ۲۲- محسنی، منوچهر، جامعه‌شناسی پزشکی، چاپ پنجم، تهران: نشر آگاه، ۱۳۷۶.
- ۲۳- محمدی، جمال، محمدی ده‌چشمه، مصطفی، ابافت یگانه، مصطفی، ارزیابی کیفی نقش فضاهای سبز شهری و بهینه‌سازی استفاده شهروندان از آن در شهرکرد،

condition, 1958.

35) Hartig, T, et al, Tracking restoration in natural and urban field settings. Journal of Environmental psychology, 2003.

36) Jan.oski, T, citizenship And civil society, cup, 1998.

37) Kaplan., The psychological benefits of nearby nature, in: Reld, D, (ed), the role of the horticulture in human Well-being and social development. Vol. VI. Timber press. Arlington, 1992.

38) Laumann, k, et al, Rating scale measures of restorative components of environments. Journal of Enviromental Psychology, 2001.

39) Nakamura and, R. and Fuji, E, A comparative study of the characteristics of the electroencephalogram when observing a hedge and a concrete block fence, Journal of Japanese Institute of Landscape Architects, 1992.

40) Newman. O sear; Great ing Defensible space, U.S. Department of Housing and urban Development, April 1996.

41) Ottosson, J, and Grahn P, A comparative of leisure time spent in a garden with leisure time spent indoors, Landscape Research, 2005.

42) Ulrich. R.S. , Health benefits of gardens in hospitals, in: plants for people International Exhibition Floriade, 2002.

43) Van den Berg, A, E, et al, Environmental preference and restoration: how are they

فصلنامه محیط‌شناسی، سال سی و سوم، زمستان ۱۳۸۶.
۲۴- مدنی‌پور، علی، طراحی فضای شهری، نگرشی بر فرایند اجتماعی و مکانی، ترجمه فرهاد مرتضایی، چاپ اول، تهران: انتشارات شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری، ۱۳۷۹.

۲۵- مطلبی، محمد، درآمدی بر مقوله امنیت اجتماعی در طراحی و مدیریت پارک‌های شهری، ماهنامه پیام سبز، شماره ۲۰، ۱۳۸۲.

۲۶- مهندسین مشاور آمود، فضای سبز عمومی در نمای ابنیه شهری، مجله شهرداری‌ها، شماره ۲۲، تهران: انتشارات شهرداری‌ها، ۱۳۸۲.

۲۷- میکائیلی، علیرضا، کیازاده، زهره، مروری بر تدوین ضوابط طراحی اکوپارک (مطالعه موردی اکوپارک پردیسان تهران)، ماهنامه شهرداری‌ها، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌ها، ۱۳۸۶.

۲۸- نخعی‌مقدم، محمدعلی، سرگزی، صفورا، ملک، حجت‌الله، بررسی عوامل اقلیمی محدودکننده توسعه فضای سبز شهری سیستان، ماهنامه شهرداری‌ها، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌ها، ۱۳۸۶.

۲۹- نویسنده Sjerp devise، تأثیر وجود فضای سبز در محیط زندگی بر فعالیت‌های تفریحی و سلامتی، ترجمه گروه توسعه، پیام سبز، شماره ۲۱، ۱۳۸۲.

30) Christian.norberg_schulz , Genius Loci: Toward A phenomenology of Architecture London, 1980.

31) Charles W.harris, standard Landscape Architectur. And Nicolass T.Dines, 1988.

32) Choay.Francoise: urbanism in Question, Translated excerpts from, L urbanisme utopias et realites: one anthologies. Paris: Seuil, 1995, in Cottdiener and Lagopoulus, 1986.

33) Frank, crisp (Catherine Childs Paterson), Medieval gardens, New york, 1979.

34) Hanna.Arendt, the human

related? Journal of Environmental psychology,2003.

44) Wright.F.L,Brodacre city: Anew community plan,in:city Reader(Legate , R.T. and stout . F.Eds) Rutledge. London and New york,2000.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Modiriyat Shahri
شماره ۲۱ - پاییز ۱۳۸۷
No.21 Autumn 2008

■ ۳۳ ■

